

С(кар)2

Д 44

кар:
2930

Дибирланы Шамил

ЕНИ ЮЧЮН

Депрестаншый

Дибирланы Шамил

СЕНИ НОЧНОН

САБИЙЛЕГЕ НАЗМУЛА

СТАВРОПОЛЬ КИТАВ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС ВЕЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК 1983

С (кар.)
Д 44

*Китабны тышын, ичинде суратларын
художник ХАХАНДУКОВ М. Р. этгенди.*

кар: 2930

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бѣлюмю, 1983

Сени ючюн

Ишим джокъ эди. Бир кюн
Баргъан эдим тенгиме.
Джашчыгъы, тешиб бёркюн,
Ышарыб айтды меннге :

«Бюгюн меннге толгъанды
Алты джыл бла тогъуз ай.
Школчу болургъа къалгъанды
Толусу бла энтда джай.

Алай а харифлени
Бютеу барын билеме.
Къарнашымы дерслерин
Аны бла тенг этеме.

Санайма джюзге дери,
Джибермейин бир халат.
Тюз айтханыма мени,
Майна, — аттяды шагъат.

Къалай эсгерелмейсе:
Сен назмучу болгъанлай,
Менича сабийлеге
Нек тураса джыр джазмай?»

Бир кесек сагъышланыб,
Кёлюм бла айтдым анга:
Къууанч юсюнго басыб,
Табмайма джукъ джазаргъа.

Кюнню джарыкъ кьойнунда
Окьу, ишле, чыныкъ, ёс.
Деу Ата джуртубузгъа
Ёмюрде кьрал джетмез!

Уллу билим алсанг сен,
Кенг атларса джашауда.
Тохтамаз элтген кемеңг
Сууда, тюзде, хауада!

Эмилик илмулагъа
Сенсе аркъан атарыкъ.
Эм узакъ джулдузлагъа
Джангы джолла ачарыкъ.

Тёгерегинге кьара:
Халкъ ишлейди сени ючюн.
Туугъан Ата джуртунг да
Къызгъанмайд сенден кючюн.

Тынгылачы эс бёлюб:
Бютеу джашау джырлайды.
Мамырлыкъгъа бёлениб,
Кюн башыңгы сылайды.

Кьара: халкъым биригиб,
Джандет ёмюр ишлейди.
Ёмюрге сен иелик
Этеринги излейди.

Сез бир энди, тенгчигим,
Унутмай бу затланы,
Ма бююнню ишлерин
Сыйларгъа аталаны.

Къагъылады даурбаз

Биз — Ленинчи пионерле, байрамгъа
Атланганбыз. Къагъылады даурбаз.
Къолубузда кёбню керген байракъгъа
Къууанабыз, — ышарады бюгюн джаз.

Бирча болуб сюегибиз, джылыбыз,
Тизилгенбиз, сукъланырча къарагъан.
Бек узакъгъа эштиледи джырыбыз:
Джырыбызгъа джан салады барабан.

Джырыбызгъа эжиу эте сыбызгъы,
Аллыбызда согъулады тохтаусуз.
Къарагъан халкъ болуб бизге разы,
Алгъыш тилей, харс урады аяусуз.

Биз, Ленинчи пионерле, байрамны
Байрамлайбыз. Къагъылады дауурбаз.
Къолубузда кёбню кёрген байракъны
Эркелете, ышарады бюгюн джаз.

Ышарады ол, таулада джашауну
Чакъгъанына, рахатлыкъгъа бёлениб...
Къарт атала бу кюн ючюн кёб джауну
Джуртубуздан къуугъандыла, тас этиб.

Къанлы джау бла сермешгенле къадалыб
Ол'кюнледе пионерчи атала.
Дауурбаз да, алларында къагъылыб,
Джол усталыкъ этиб тургъанд алагъа.

Бу байракъны кёб джолладан ётдюрюб,
Энди бизге бергендиле атала.
Ант этебиз: биз да аны кёлтюрюб,
Къалайда да алгъа таукел атларгъа!

Аталагъа махтау сала, джырыбыз
Джырланады. Къагъылады дауурбаз.
Ала бла бирди бизни антыбыз, —
Аны ючюн ышарады бюгюн джаз!

А к к а

Бизни элибизде
Джашайды бир къарт,
Кёрсенг, — олду, — дерсе
Къарча деген Нарт.

Болса да аккагъа
Джюз джылдан артыкъ,
Бюгелмейди алкъын
Акканы къартлыкъ!

Джашладан онглуду
Сюеги, саны.
Ариуду, къутлуду
Чырайы, къаны.

Тынчылыкъсызды аны
Джюреги бюгюн.
Бош туруб акканы
Кёрмезсе бир кюн.

Къайсы юйде иш
чыкъса, —
Алайда ол къарт.
Оноун башласа,
Хар айтханы — нарт.

Ол бичгеннге кёре
Баджарылса иш,
Табылмаз ёмюрде
Ишинге бедиш!

Намысны, адебни
Билгеннге тута,
Къарт ашхы тилекни
Билмейд къурута.

Сабийлени акка
Сюеди артыкъ.
Излейди алагъа
Кесича къартлыкъ.

Сабийле да аны
Сюедиле бек.
Кёрюр-кёрмез къартны,
Тешедиле бёрк.

Джыйылыб къатына
Тилейле андан:
— Айтсанг а хапарла
Джаш заманынгдан...

Ышарыб къарайды
Ол хар балагъа.
Хапарын башлайды
Айтыб алагъа...

Ол зорлукъ чекгенди
Бурун кюнледе.
Джалчылыкъ этгенди
Байла-бийледе.

Болуб бизни акка
Артда большевик,
Сермешгенд байла бла,
Нарт тулпар кибик.

Къазауат джоллада
Барыб узакъгъа,
Уллу Ленинни да
Кёргенди акка...

Т у р н а л а

Кёкню кенг кьойнуна
Кьонуб турнала,
Тап-таза бойнуна
Тагъа мынчакъла,

Кюрешелле джасаб
Юсюн бек омакъ.
Барлыкъча ары, таб,
Бир сыйлы кьонакъ.

Огъай, сакъламайла
Ала кьонакъны:
Турнала сыйлайла
Бюгюн кьууанчны.

Кьууанч а уллуду, —
Кёкде тюл, — джерде!
Ким да умутлуду
Бюгюн тепсерге.

Насыблы аккала
Сыбызгъы согъа,
Тепсейле аммала,
Юслери — окъа.

Пионерни кюнюн
Байрамлай бирге,
Кьууанчлылла бюгюн
Атала бизге.

Ала, пионерни
Джолун ачыкълай,
Ёлген джигитлени,
Бёрк тешиб, сыйлай,

Айтадыла: Кычак —
Кьыргъызлы бала,
Аямагъанын джан,
Кьурай колхозла.

Камилия Шага —
Этгюр партизан,
Джаралы болгъаннга
Бериучюсюн къан.

Пионерчи Марат —
Сау полкнуну джашы,
Этгенин къазауат
Кёбледен ашкы.

Джауну тахсасына
Терк таба ачкыч,
Котик хар хорламгъа
Болгъанын баскыч.

Дагъыда кёб хапар
Айталла ала...
Джерге тюшер мадар
Табмай, турнала

Джууугъуракъ келиб
Къагъалла къанат.
Къарайд сейирсиниб
Бютеу джамагъат.

Айхай, сейирсинир
Тюз ангылагъан:

Турна джыйын келир
Болмагъанд заман.

Неуа, ким кёргенди,
Тюшалмай джерге,
Тургъанын термилиб
Турна тепсерге?

Джасайла турнала
Кёкню кюрешиб...
Ким кёргенди ала
Тойгъа чач эшиб?

Къарайма, къарайма —
Болуб тамаша.
Ала — мийик, мен а —
Джерде алаша.

Ма былай келеди
Мени кёлюме:
Бюгюнню къууанчха
Талпыб тюберге,

Къайтханла турнала
Алгъаракъ бизге.

А м м а м а й г ъ а х а з ы р л а н а д ы

Джарыкъ байрам — Май
Джууукълашханлай,
Къарт амма айтды
Тытыр хазырлай:

«Балачыкъларым,
Джан тамырларым,
Басхыч салыгъыз,
Юйню акълайым».

Чабышыб барыб
Туудукъчукълары,
Нюр кибик джана
Джаякъчыкълары,

Айтдыла анга:
«Болушуб санга
Акълайыкъ юйню
Къысха заманнга».

«Къалмасын кири», —
Дегенча, бири
Тытырны сюзед,
Акъгъынчы тери.

Экинчи чабыб,
Щетканы алыб,
Басхычха ёрлейд,
Сюртерге талпыб.

Ючюнчю къызчыкъ,
Тарта тюз сызчыкъ,
Терезе бояйд
Сабыр-сабырчыкъ...

Иш джетмей къалыб,
Орнуна барыб,
Таянды амма
Тамам къууаныб.

Къуш бала

Уясындан тюшген
Бир къуш баланы
Чегетде табыб, мен
Юйге элтдим аны.

Онгсуз балачыкъ
Къысха заманга
Айныб, болду
тангчыкъ —
Тюк чыкъды анга.

Болду бир ариучукъ:
Сырты кѡап-кѡара,
Бели — туура урчукъ,
Ешюню — ала.

Эшикге иймеем,
Кѡачмасын деб ол,
Чырт да тийдирмеем
Анга киши кѡол.

Бир кюн, ишден келиб,
Мен ингир ала
Кѡарасам, эс бѡлюб, —
Джокъ тура бала.

Сордум сабийлеге:
— «Кѡуш бала кѡайдад?»
— «Этгенбиз, — дейдиле, —
Башына азат!»

Терссе дерге тюзге
Табылмайд амал.
Джукъ айтмадым, ѳнге
Кѡууандым тамам!

К ѡ й ч у

Дерс бошалгѡанлай, Токѡмакѡ
Юйге чабыб кете эд.
Кеси кѡара, башы акѡ
Бир кѡозуну кюте эд.

Джашил кѡырдышдан отлай,
Тойдургѡунчу ол кесин,
Китабын ачыб, эрлай
Джашчыкѡ эте эд дерсин.

Экиси бир-бирлерин
Ажымсыз сие элле.
Токѡмакѡгѡа кѡб тенглери
«Кѡойчу» — деб кюле элле.

Ол халиде талай кюн
Арадан да ѳтген эд.
Кѡозуну юсюнде джюн
Узун болуб ѳсген эд...

Къыркъды атасы акъбашны,
Анасы джюн тарады.
Къозу кютгени джашны
Зыраф болмай джарады.

Токъмакъ энди айланад:
Къоллукълары — къолунда.
Тенглерине махтанад, —
Боюнлугъу — бойнунда!

Ч ё п л е у

Чырай сала бачхалагъа,
Махтанганча башхалагъа,
Ёседи ол хаман джашнай.
Ёмюрю уа, —
Къуру бир джай.
Къанатлача,
Кенг чапракълы,
Узунсюек —
Ариу санлы.
Бет тюрсюню къыппа-къызыл.
Кирпиклери къалын-къыжгъыл.
Кёз тюбледе джау уясы.
Джюз къулагъы, джюз сыргъасы.
Джаудан толса кёз тюблери,
Агъадыла кирпиклери.
Башхалада чырт болмагъан
Бир къылыкъ бард ол сайлагъан:
Аныча бек кюннге шежде
Этген бир ханс джокъду джерде.
Сахан бетин кюн чыкъгъаннга
Буруб тюбер джарыкъ тангнга.
Айландырыр ол ашхамгъа
Бет тюрсюнюн кюн батханнга.

Б о р а н

Бюгюнюлю улуйду
Боран таулада.
Айранча уйду
Суу шоркъалада.

Ойнайды чиллени
Къамчиси — боран.
Акъ чепкенин джерни
Эте терк къолан.

Бир эмилик кибик,
Кишней тохтаусуз.
Бир да болуб кийик,
Талайд аяусуз.

Бир, аллынга туруб,
Джолунгу кесе,

Бир, кеси болушуб,
Сеннге джол эте.

Бир-бирде элейди.
Элек бла къарны.
Кюртлеге бёлейди
Ёзенни, тарны.

Къыйынды чилледе
Аны оюну...
Базса да кючюне,
Джокъду оюму.

Оюму бла адам
Хорлаб боранны,
Атады аркъан
Къойнуна аны

А н а

Бир кѣуансанг, — эки
Кѣууанган ана,
Бир кѣыйналсанг, — джети
Кѣыйналгъан ана.

Джюрекни джылытхан
Джан тамырса сен.
Джашауну джарытхан
Нюр чыракъса сен!

Дауур чыгъар джерде
Сѣзюнг — мамырлыкъ.
Абынмазсыз, — дейсе,
Болса сабырлыкъ.

Сен айтханнга кѣре
Атлагъан бала
Онгады хар джерде,
Хорламлы бола.

Билмеген а тута
Кѣачынгы сени,
Башлагъан унута
Тилеклеринги,

Ахыр абынады
Тарлыкъгъа тюшюб.
Бек сокѣуранады,
Артдан тюшюнюб.

Бир кѣууансанг, — эки
Кѣууанган ана,
Бир кѣыйналсанг, — джети
Кѣыйналгъан ана.

Джюрекни джылытхан
Джан тамырса сен.
Джашауну джарытхан
Нюр чыракъса сен!

Д ж а н к њ ы л ы ч

Кёк бла джерни арасында
Болуб тик басхыч,
Сукъландыра къарамына,
Чыкъды джанкъылыч.

Таудан таугъа джетишеди —
Кенгди къулачы.
Бюгюн анга ёрлегенди
Элни къууанчы.

Кёрюнеди тюрсюнюнде
Уллу берекет.
Чайкъалады тюз юсюнде
Джап-джашил чегет.

Сыйынганла сабан тюзле
Бары къойнуна.
Мынчакълача тизилгенле
Таула бойнуна.

Къобанны да толкъунлары
Баралла джорта.
Ариулукъну хар бир шарты
Кёчюбдю анга...

Узакъ джарыгъа от чакъгъыч
Булутну къууду.
Кюн къыздыргъанлай,
джанкъылыч
Бизден бугъунду.

Пионерге

Ленин урунганча,
Окъу, пионер.
Ленин окъугъанча,
Урун сен джигер.

Бола барсын юлгю
Хар этген затынг...
Нюрюдю ёмюрню
Ленинчи атынг.

Суй ата джуртунгу,
Ленин суйгенча.
Сыйлай бил уллуну,
Ол юретгенча.

Ол сыйлы атынгы
Сакъла, пионер.
Унутма антынгы —
Болуб тур джигер!

Намысны, адебни
Кёзюнгча сакъла.
Халкъ суйген адетни
Къайда да джакъла.

Къаз бала

Къобан къобуб джаз кюнде,
Дауур-суйюр этеди.
Таш-агъачны чёмелте,
Биргесине элтеди.

Эследим: бир къаз бала,
Толкъунну юсюне къонуб,
Эки кёзю арала,
Барад онгуз болуб.

Кийимлерими тешиб,
Къобхан суугъа чынгадым.
Толкъунла бла сермешиб,
Къаз баланы къутхардым.

Кёзлери зукку эте,
Къуса ашагъан ашын,
Кёлю да кете, келе,
Кёлтюрмей эди башын.

Къаз баланы келтириб,
Эгечимден туугъаннга
Бердим, — ол орун этиб,
Къараб башлады анга.

Къаз бала, ёсе барыб,
Тамам уллу да болду.
Ахыры гурт чыгъарыб,
Къууанчладан да толду.

Джюрюсе да ол башын
Мийик тутуб арбазда,
Эгечимден туугъанны
Таныйд, — ангы бард къазда!

Д ж о л н у д ж а м а у

Джорта, чаба,
Машинала
Буза хар кюн
Джолну юсюн,
Зыраф, халек
Этдиле бек.

Ишлей къырыкъ —
Джырта джырыкъ.
Силксе къолну —
Оя джолну,
Терен чунгур
Этди джангур.

Тохтаб къарай —
Къоркъуу талай,
Энди кючден —
Бу джерчикден,
Озадыла
Машинала.

Бир-бирде уа,
Джанбаш ауа,
Тёге мюрзеу,
Тагъа бечеу,
Тохтаб ала
Сымпаялла...

Халкъгъа джайда —
Бошлукъ къайда!
Иш кёблюкден,
Таудан, тюзден
Къайтмай ала
Уруналла.

Кёб эсеблеб,
Муну эслеб —
Абул-Керим
Тенгчиклерин
Тийгинчи кюн
Джыйды бир кюн.

Бири—кюрек,
Бири—сенек,
Бири—салта,
Бири—балта
Алыб, ала
Иш башлалла.

Бирикмеклик —
Ма, джигерлик!
Тиерге кюн,
Джолну юсюн
Джамаб ала
Бошадыла.

Турмай къоркъа —
Чаба, джорта,
Тенгчиклеге
Сыпас эте
Озадыла
Машинала.

Къарылгъачла

Джаппа-джаланнгах
Эки къарылгъач
Учуб келдиле,
Джер-суу кёрдюле.
Елчелеб, къыйыб,
Чёбчюкле джыйыб,
Балчыкъчыкъ къуя,
Этдиле уя.
Айтсам бурмайын,
Кёб да турмайын,
Уя тар болду —
Баладан толду.
Ана бла ата,

Джукъ къабмай джата,
Кёб къалсала да,
Кече-кюн демей,
Кесибиз демей,
Сабийлерини
Ёсгенлерине
Тамам къууана,
Тоюб хар бала
Турурча мадар,
Эте не къадар,—
Аш-суу излейле,
Джигер ишлейле.

Къымыжа, кёсе
Балала ёсе,
Къанат кердиле,
Учуб кёрдюле...
Тамам ма алай,
Сабий асырай,
Джукъусуз бола,
Ашамай къала,
Аталарыбыз,
Аналарыбыз
Бизни тюз джолгъа
Салалла къол бла.

К ё к

Анача, къучакълайды
Джуртуму юсюн.
Ата кибик, сакълайды
Мамырлыкъны кюн.
Сютню тамчыларыча,
Кёкде тазалыкъ,
Сабийни къарамыча,
Тёгед нюр джарыкъ.
Бетинде эсленеди
Насыбха талпыу.
Джюреклеге береди
Джырларча къарыу.
Чууакъ кёкню тубюнде
Джашау — алапат!
Саладыла сабийле
Дуниягъа къууат.
Гюнахсыз джюрекледен
Керид мыдахлыкъ.
Барыны кёзлеринде
Джанад нюр джарыкъ.
Хаман кёкню къарамы
Турсун тазалай.
Бюгюнча хар баланы
Къууанчын сакълай.

Бир сабий да кёрмесин
Тобну тубанын.
Чууакъ кёкню тюрсюню
Мыдах болгъанын.
Бир сабий да кёрмесин
Окъланы джаууб.
Адамла ёлгенлерин
Джер-джерде аууб.
Зир сабий да кёрмесин
Юйлени джаныб.
Малла ёкюргенлерин
Иесиз къалыб.
Бир сабий да кёрмесин
Ачы джыламукъ.
Бир юйюр да чекмесин
Алгъынча зорлукъ.
Сынамасын бир бала
Мугур ёксюзлюк.
Эс табдыра дуниягъа,
Джашасын тюзлюк!
Хаман кёкню къарамы
Турсун тазалай.
Бюгюнча хар баланы
Къууанчын сакълай!

Школгъа ашырыу

Минг-минг ййлегеча,
Къулачын кенгиге ача,
Танг бизге да бюгюн
Кирди, тѣге нюрюн.

Бу огъурлу тангны
Аллын сакълагъанлы
Бир талай джыл! Энди
Ол къонакълаб келди!

Мухтарны къучакълаб,
Ба этиб, ийнакълаб,
Юсчюгюн тюзетиб,
Башладым юретиб:

«Атангы, анангы,
Эм кеси багъангы
Танытырыкъ кюнюнг
Джетди сени бюгюн.

Эсингде тут, балам,
Сен этерик атлам,—

Сѣз джокъду, —
къыйынды.
Амма, — бек сыйлыды!

Ма бюгюнден башлаб
Чѣрчекликни ташла.
Устазны сыйлай бил,
Тенглени сайлай бил.

Айтханынгы сакъ айт.
Терсни тюзге сагъайт.
Намысны, адебни
Сакъла,—джойма бетни.

Хайда, атлан энди, —
Заманынг джетгенди...

— Бузмам бир сѣзюнгю,
Къалдырмам кѣлюнгю,—
Деб, Мухтар ышарды,
Школгъа атланды.

Гитчеге болуш

Джаш тенгчигим, сениге
Айтырым олду:
Тамада кичиге
Юретиу борчду.
Уллугъа тынгыла,—
Кесинги тюзет.
Башласа джангыла,
Гитченге юрет.
Юрет тюз болургъа,
Сабыр атларгъа,
Тенгнге болушургъа,
Намыс сакъларгъа.
Айырт окъумагъан
Сокъур къалырын.
Джукъгъа талпымагъан
Тенг абынырын.
Юрет — унутмасын
Къачын ананы.

Джерге ташламасын
Сёзюн атаны.
Юрет — сый берсин ол
Устаз айтханнга,
Ишлеб берлик тюз джол
Устазды анга!
Юрет, эринме да,
Дагъыда юрет:
Къайсы тенгинги да
Халатын тюзет.
Юрениу, юретиу —
Ол баш хорламды.
Хорламгъа уа юлгю —
Бизни адамды!
Алайд да, таулучукъ,
Кесинги тюзет.
Гитченге джашауну
Сюерге юрет.

Джангур

Акъ булутла тюрлене,
Болдула къонгур.
Ашыкъмайын себелей
Башлады джангур

Тау джитиле аяусуз
Булутну сауа,
Джылы джангур
тохтаусуз

Кёб турду джауа.

Ашхы кесин сингдирди
Къургъакъ джерлеге.
Чомартлыгъын билдирди
Тау ёзенлеге.

Дуу джанады табигъат,
Келбетли болуб.
Къууанады хар бир зат,
Джангурдан тоуб.

Чабышалла сабийле,
Орамда джибий.
Ышарады, суйюне,
Къарт амма — Хабий.

Юслеринде кёгетле
Таза джууулуб,
Ышаралла терекле,
Сейир къубулуб.

Ышаралла сабанла,
Суусабдан тоуб.
Той этелле уланла,
Дырынны къоюб.

Тау джитиле аяусуз
Булутну сауа,
Джылы джангур
тохтаусуз
Кёб турду джауа.

Алчыдыла пионерле

Уллу Ленин — сыйлы ата,
Сабийлени багъалата:
— Партияны туудугъу, — деб,
— Дунияны тукъумлугъу, — деб
Атагъанды пионерге,
Ие болсун деб ол джерге.

Уллу Ленин — сыйлы ата,
Хар сёзюнгю багъалата,
Джол ача ашхы муратха,
Къанат бола Ата Джуртха,
Махтау табыб пионерле,
Болгъандыла бек джигерле.

Къарт акканы туудукълары —
Джерни жарыкъ джулдузлары.
Шохлукъ, тенглик суйгенлери.
Намыс, адеб—нёгерлери.
Юлгюдюле бек кёб ишде,
Алчыдыла хар эришде.

Алчыдыла дерс окъууда,
Башчыдыла урунууда.
Юлгюдюле тюз солууда,
Онгсузлагъа болушууда,
Къартлагъа хурмет этиуде,
Кеслерин тюз джюрютюуде.

Б а й р а м д а

Къарт амманы джууукълары:
Джашы, къызы, туудукълары,—
Март байрамны белгилейле.
Саугъала келтириб, бары:
«Кёб джашагъын, амма!» —
дейле.

Ашхы хапарла аслам болуб,
Джюрекле къууанчдан толуб,
Бири бирин эркелете,
Къартла чёгюб, джашла къобуб,
Кюрешелле аш-суу эте.

Туудукъланы эм гитчеси,
Саугъалагъа кетиб эси:
«Мен джукъ бермедим аммагъа.
Чёге турурча ол кеси,
Шиндик этсем, — дейд, —
саугъагъа».

Арбазда ары-бери чабыб,
Агъач, чуй, чёгюч да табыб,
Устача, ишге джарашды...
Къолуна чёгючню къагъыб,
Джыламсыраб юйге къачды.
Муратына джеталмады:
Саугъачыгъын эталмады.
Алай болса да ол джигит
Махтауларындан къалмады.
Не ючюн десенг, — иши игид!

Къ а р

Къая, тилин чыгъарыб,
Булутланы эмеди.
Тауну, тюзню агъартыб,
Къар тохтаусуз себеди.

Бюсюреу бу акъ къаргъа:
Къарт акка да иш табыб,
Туудукъларына чана
Хазырлайды къууаныб.

Джолда биринчи сокъмакъ —
Сабий аякъ ызчыкъла.
Ойнайдыла къар джуммакъ
Бир тийречи джашчыкъла.

...Ёхтем къая узалыб,
Булутланы сауады.
Этеклерин кенг джайыб,
Къар тохтаусуз джауады.

Заурбек

Ат этиб тал чыбыкъны,
Джортдурады Заурбек.
Эсгермей суу ырыхъга
Джыгъылыб, джибиди бек.

Тунчугъургъа аз къалды,
Суудан ичине уртлаб.
Аты да узайгъанды,
Эмилик тайча, чортлаб.

Джунчумады Заурбек, —
Къобду ышара-кюле.
«Атын» тутуб, джюгенлеб,
Чынгаб минди юсюне.

Асхады да сол буту, —
Ачий болур эди бек, —
Кетди, «атын» джортдуруб,
Биягъынлай Заурбек...

Бек кѣуандым, таулучукъ,
Бюгюнню болумунга.
Чырмау болалмаз бир джукъ
Сени джашау джолунга!

А л г ы ш л а й м а

Алгышлайма джарыкъ кюнню—
Мамырлыкъны байрагъын.
Алгышлайма мен бюгюнню —
Балаланы байрамын.

Мен излейме джерни юсю
Къара кийим киймезин.
Мен излейме тийген кюнню
Ажым бла тиймезин.

Мен излейме хар адам да
Тюз иннетли болурун.
Бизни халкъча, хар бир халкъ да
Мамырлыкъны кѣорурун.

Алгышлайма мен ананы —
Джашауну тутуругъун.
Алгышлайма мен баланы —
Дунияны тукъумлугъун.

Излейме ол экисини
Кѣууанчлары ёсерин.
Излейме хар эркишини
Алагъа сый беририн.

Алгышлайма бюгюнлюкню
Нюр тѣкген мамырлыгъын.
Излейме мен хар бир кюнню
Бюгюнча джарырыгъын.

Д ж а з б а ш ы

Балдыраджюз кетерге,
Тамамлаб кышыны,
Къартла тебретиле
Джокълай ныгышыны.

Башлагъанлай чагъа
Биринчи хансчыкъ,
Джыламукълары агъа,
Ахсынды кърчыкъ.

Ол билед мычымай
Джазны келирин.
Не этсин сынгсымай?—
Суймейди эирин!

Т а н г н ы а т ы у

Кюн таугъа ёрледи,
Бугъунду салкъын.
Къымылдай тебреди,
Уяныб, алысын.

Чыкъ тамчыла кирпич
Терк-терк къакъдыла.
Гюллеге, тенг бичиб,
Мынчакъ такъдыла...

Танг узакъгъа керди
Джарыкъ къулачын.
Халкъгъа саугъа этди
Джангы къууанчын.

К и р п и

I

Эниб келе таладан,
Сют сюзгючден абадан,
Чырпа бёркден гитчерек,
Кеси, тобча, тегерек
Кёрдюм бир сейир затчыкъ,—
Къоркъгъан да этдим азчыкъ...
Джокъду кёзю, къулагъы,
Джокъду къолу, аягъы.
Ийнелери юсюнде,
Джылтырайдыла кюнде.
Тюрте келиб мен аны,
Билдим болгъанын джаны.
Алайым деб къойнума
Узалгъанлай, къолума
Ийнелери чанчылыб, —
Мыйыма дери чанчыб, —
Аз-буз къалдым джыларгъа.
Алай а чырт джанларгъа
Суймедим аны къоюб...
Талны къабугъун союб,
Ол къабукъгъа чырмадым.
Сора къойнума алдым.
Аккагъа кёргюзюрге,
Ашыгъа кетдим юйге.

II

Башласам эркетиб,
Кесчигин буршу этиб,
Дингиз кибик кёбеди,
Къымсыз болуб чёгеди.
Кёлленмейди чырт юйге,
Къарамайды кишиге.
Ётмек берсем, — тиймейди.
Не скот, не суу ичмейди.
Берсем нартох, не будай,—
Джылайды ол мурулдай.
Кирпим ёлюб къалады, —
Деб джаным къыйналады.
Сагъыш кючлеб башымы,
Мен да ашар ашымы
Башлагъанма унута, —
Кесими бек джунчута.

III

Бир кюн танг атар-атмаз
Дауур болду юй, арбаз.
Акка ачыуланады, —
Аммагъа чамланады:
«Къайдалла дарман хансла?..
Чыгъаралмай чардакъгъа,
Къоюб алай тепсиде,
Джатхан эдим ингирде...
Мени энди тебдирме,
Дарман хансланы изле!»
Къарт амма, тамам къоркъуб,
Джер-джерни къармайд джортуб.
Болушады анга
Барысы: аття, ання,
Эгешчигим Джарият,
Аны тенги Зарият...
Мен да, къоркъуб дауурдан,
Бек терк къобдум орундан.
Джер-джерни къозгъаб, къармаб,
Тамам ажымсыз къараб,
Иги кесек кюрешдим.

Бир заманда эсгердим:
Дарман хансланы ташыб,
Уя этиб, джарашыб,
Кирпим тураед кълкъыб,
Къабыргъасындан джатыб...

IV

«Бу сейир ишге къара», —
Деди акка ышара.
«Болса тепси алаша, —
Болмаз эдик тамаша.
Къалай ёрлегенди ары?» —
Деб сорадыла бары.
Терслерге уа кирпичи,
Бармайд кёлю кишини.
Ол огъай, акка джарыб: .
«Кирпичикге аш салыб
Бир кёрчю, джашым, энди, —
Бу тамам юлеингенди!» —
Деб кёз да кыса меннге,
Кирди кеси гёзеннге.

V

Мени кёрсе, чабады,
Гырджын берсем, къабады.
Суучукъ къуйсам, ичеди,
Сансыз этсем, кечеди.
Бек шохбуз кирпичи бла мен, —
Тансыкълайд, къайтсам дерсден.
Мени бла ол ойнайды, —
Чырт оюндан тоймайды.
Уста джюзеди сууда,
Менден кълмайды чабыуда.
Киштикни къоркъутады,
Чычханланы тутады.
Джанлайды андан: къаз,
Джукъдан къоркъмаучу агъаз.
Джангыз андан къоркъмайын,
Келиб бизге кюн сайын, —
Бирге дерс окъуучула —
Тенгчиклерим-хоншула.

Айюню дауу

Таурух

Айю аунай-аунай
Чегетге кирди.
Хоншуларын джаулай,
Былай билдирди:
«Джаппа-джангыз балам
Этгенди ал атлам!..»

Мени кьууаннганым —
Тюлмюд сизге кьууанч?
Неуа джубаннганым —
Тюлмюд сизге джубанч?..

Тохтагъыз, тохтагъыз, —
Мен сизге теберме...
Чыртда унутмагъыз, —
Барынгы иенгме!..»

Айю этмесе да
Мардасыз кёб дауур,
Элия тийгенча,
Тийди сёзю ауур.

Болуб ачы къуугъун
Сёзю джюреклеге,
Къычыргъанча къузгъун
Эштилед кёблеге.

Кетиб бет-къутлары,
Къалтырай бутлары,
Джаныуарла кючден
Сёлешдиле бирден:

«Сен — тамадабызса!
Эм акъыллыбызса!
Бу джол кечеринги
Тилейбиз биз сени.

Билмегенбиз, ийнан,
Джюрюгенин баланг.
Ма, саугъа, сый табыб
Джетейик биз чабыб...»

Бу сёзле айюню
Этдиле ыразы.
Энди башха тюрю
Чыгъады ауазы:

«Да, келигиз, тенгле,
Юйюмю эшиги
Ачылыбды кенгнге,
Сакълай хар биринги»,—

Ма былай да айтыб,
Ызына бурулду.
Дорбунуна къайтыб
Тынчлыкълы олтурду...

Хоншулары уа бек
Къалтырайдыла.
Элтир затларын терк
Хазырлайдыла.

«Къарт тенгими тѣрю,—
Мениди!» — дей, бѣрю,
Къой къошлагъа чыгъыб,
Бир иркни да къымыб,
Даурсуз ѳлтюрдю,
Сыртына кѣлтюрдю...

Болмаса да мюкю,
Эс ташламай, тюкю,
Урлаб талай таукъ,
Кетди эте зауукъ.

Къалгъанлагъа баям
Болмайым деб, къоян,
Талай кѣгет табыб,
Чыкъды джолгъа чабыб.

Бир мазанлы тишлик
Хазырлаб, джаз киштик,
Джорта-чаба келди,
Къарт айюге берди.

Разы болурча къарт,
Хазырлаб бирер зат,
Каскалагъа дери
Джыйылдыла бери...

Ышарады айю
Тамам къууаннгандан:
Тыкъланнганды юю
Багъа саугъаладан.

Тахтагъа олтуруб,
Ауузун толтуруб,
Ичеди, ашайды,
Къадалыб джаншайды:

«Хар биринги бюгюн
Толу таныдым.
Кёлтюрюлдю кёлюм,—
Кюнча джарыдым.

Джашагъыз,
джашагъыз,—
Халал хоншула.
Разыма, башлагъыз
Тойгъа къошула...»

Айю айтханнга бой
Сала, ачдыла той.
Къалмасын дей кёлю,
Тепсейди кёк бёрю.

Тюкю, ёрге туруб,
Башлады харс уруб.
Къоян, агъа тери,
Учду ары-бери.

Джыргъа да бёленди,
Къая ранда дорбун...
Амма эсгереди
Хар джаныуар орнун...

Къошулса да аунай,
Айю абезекге,
Къонакъларын
джокълай,
Къарайд тёгерекге.

Алай эте туруб,
Бегитди эшикни.
Тёнгеретди уруб
Къобузчу киштикни.

Тепсеу тохтагъанлай,
Айтды ол хахайлай:
«Къумурсха бла кирпи,—
Ма ол эки кирли

Сансыз этиб мени,
Келмегенле бери.
Къыйналгъандан
джаным,
Бузулгъанды къаным.

Ол экисин табыб
Келтирсегиз, къабыб,
Басарем кёлюю,
Ачарем кёзюю»...

Джаньуарла, кьоркьуб,
Ары-бери джортуб,
Экисин да табыб,
Къайтдыла бек талыб.

Кёргенлей аланы,
Къарт айю чабды.
Марай къумурсханы,
Кирпини къабды...

Кирпини тюклери,
Тешиб эринлерин,
Ауузун кенг ачды,
Сора, хайда, къачды.

Алай а къумурсха,
Айюню бек къысха
Джетиб, чынгаб минди,—
Тюклерине сингди.

Къумурсха къаб да къаб,
Айю уа чаб да чаб, —
Кёзлери аралыб —
Ауду, джауу джаньыб...

* * *

Къара кючге базсанг,
Тюзге уру къазсанг,
Абындыра джолунг, —
Былаед болурунг,—

Делле «тенгле» бары,
Кете бирер джары...

Д ж о м а к ъ л а

1

Айтайым мен талай джомакъ,—
Сиз билигиз аланы:
Гургум терек, болуб омакъ,
Ойнатады санланы.

Джанкъоз, кѣзчюклерин ачыб.
Джан-джанына къарайды.
Джылы къолу бла аязчыкъ
Аны башын тарайды.

Кюн кюнледен джарыкъ тийиб,
Къууатлыды тѣгерек.
Джашил чепкенин да кийиб,
Ышарады тал терек.

2

Кюн, чыртда тебмей бир джерден,
Чууакъ кѣкден къарайды.
Кѣл, тамам толуб сабийден,
Джагъаларын сылайды.

Иссилеген къозучукъла
Ана салкъын излейле.
Чибинлеген бузоучукъла
Юй таба тѣртгюллейле.

Хар адам, ашкы умутну
Иннетинден кѣурутмай,
Урунады, бир минутну
Эки кѣолун бош тутмай.

3

Окѣа тигилген кѣалпагъын
Чѣплеу джанбаш кийгенди.
Зынгырдата казырларын,
Нартюх тойгѣа киргенди.
Санагъан джангылырчалла
Тамам кѣбден гебенле.
Кѣз алалмай турурчалла,
Хурмет басхан ёзенле.
Тенгиз кибик, чайкѣалады
Алтынчач — будай сабан:
Халкѣны эсине салады
Джетгенин омур заман.

4

Габдешлерин кенгертгенле,
Ашдан тыкѣлаб, мал баула.
Терен сагѣышха киргенле
Акѣ палтонлу кѣарт таула.
Эштилмейди бюгюнлюкде,
Сейир джыры Кѣобанны:
Кюлте-кюлте ол юсюне
Джабханды да болгѣанны.
Сабийле да назны омакѣ
Джасайла, той этерге...
Айтырыгѣем бек кѣб джомакѣ,—
Ашыгѣама тепсерге.

5

Барды джюз кѣлеги
Аны юсюнде.
Кеси уа ёседи
Джерни тюбюнде.

Турса да джюрекни
Къууанч ыйнакълаб,
Аны тешиндирсенг, —
Башлайса «джылаб».
Къарыуу кетеди,
Тюшсе табагъа.
Бек татлы этеди,
Къошсанг шорпагъа.

6

Чыгъаралла аны,
Сюзюб, тенгизден.
Къурумайд адамны
Ол тепсисинден.
Мардасы бла атсанг,
Хантны суйдюрюр.
Къуру кесин къабсанг,
Аууз кюйдюрюр.
Джарагъа джетгени,
Сёзсюз, аманды.
Къакъ этерге этни
Туура дарманды.

7

Болмаса да чачы аны,
Барды мазаллы тарагъы.
Болмаса да чырт тишлери,
Барды сюек эринлери.
Болмаса да къулакълары,
Барды алтын сыргъалары.

8

Дуниягъа биринчи, —
Къар да эригинчи, —
Мылы джерни тешиб,
Чачын омакъ эшиб,
Чагъыучу гокканы
Сагъыш эт да таны.

Иннети кирсизди,
Кеси уа — тилсизди.
Уруна билмейди.
Бош турсанг, суймейди.
Билимли этеди,
Тюз джолну элтеди.
Анга эс бёлюрге,
Эм къачын кёрюрге
Эринген тюзелмез,
Адамгъа тергелмез.

10

Тюз сёз ючюн этмейим ант,
Анда бишер хар тюрлю хант.
Сууукъда — ол джылыу берир,
Анга тюшсе — къурч да эрир,
Суу да къайнар, джортар, чабар,
Булутлада орнун табар.

11

Нёгериди ашарыкъны,
Баш кылыды тазалыкъны,
Ол табылса — адам токъду,
Табылмаса — джашау джокъду.
Олду тирмен айландыргъан,
Чыракъланы да джандыргъан.
Тебсе уа ол — ташны ояр,
Отну тунчукъдуруб къояр.

12

Бачхаланы сыйпаб, сылаб,
Ёсдюреди ол ыйнакълаб.
Иссиде адамны саны
Бек талпыйды, излеб аны.
Джюрютеди кемелени,

Ишлетеди тирменлени.
Къозгъалса ол — окъча барыр,
Сууну орнундан къобарыр.

13

Бек ушайды балийге
Керек ашды сабийге.
Кёрюнсе да хурттача,
Татлыды ол, хурмача.
Битмейди не чегетде,
Неда кёгет терекде.
Битеди тюз ханслада,
Кюн бетли талалада.

14

Аты терекди. Ёнге,
Чырт ёсмейди ол ёрге.
Джерге къарай хар заман,
Кенгиге ёседи хаман.
Джаз биринчи чагъады,
Кюз эм артха агъады.
Кёгетлери мынчакъдан
Болмайды абадан.
Алай а татлыдыла,
Балча хайырлыдыла.

15

Бир къарасанг, сирелирге,
Къоргъашын къаялача.
Бир-бирде уа — седирерле,
Тамам джюн къыппалача.
Бир-бирде джагъалашырла,
Онглу онгсузну сюрюб.
Къуугъунгача чабышырла,
Кюнню джабаргъа сюрюб.
Кюн алагъа ачыуланыб,
Кирпиклерин кергенлей,

Джылтырырла кѣабчыкълары,—
Джангур башлар себелей.

16

Суу агъач, джангурдан уртлаб,
Нюрча чырайлы болур,
Къобандан да бираз урлаб,
Кючюне да кѣошулур.
Мийикге чыгъыб, ышара,
Кѣпюр салыр къобаняга...
Таула ёрлерле, бой сала,
Челек орнуна анга.

17

Ёседи джер тубюнде,
Зыраф болады кюнде.
Алмача, тегерекди,
Хар хантха бек керекди.
Джаркоюду алапат,
Хычыны да — эм баш хант.
Таб, эт шорпа да ансыз
Болуучанды бек дамсыз.

18

Джансызды. Алай а джан
Салады анга адам:
Бир болады ол басхыч.
Бир да—отлукъ, бир—чакъгъыч.
Болады мал тегене,
Ныгъышда да — деу шиндик.

Чиримейди ёмюрде,
Агъачхача суу сингиб-
Болмайды, темирча, тот,
Къабынмайды, джетсе от.
Андан этсенг а буруу —
Джокъду бир затдан къоркъуу.
Ишлейдиле адамла,
Андан бек деу мекамла.
Саладыла ёлгеннге
Ёмюрлюк эсгертмеле.

19

Джай да, кыш да юсюне
Бирча джашил киеди,
Джангы джылда хар юйге
Къонакъ болуб киреди.
Ётуб тёрге, соруусуз,
Къубулады, сын къата,
Сабийлеге, солуусуз,
Джангы джырла джырлата.
Айтдым мен сизге джомакъ —
Кимди бу сыйлы къонакъ,
Джууаб беригиз меннге:
Сормай кирген хар юйге?

20

Шохуду адамны,
Сакълайды арбазны.
Уллуду сезими,
Чыдамы-тёзюю.
Ызларгъа гудуну
Адам да джетмейд муну.

21

Хайыуанды. Мюйюзсюздю,
Халиси суюмсюздю.
Джорта-чаба биледи.
Бузда уа, — тиреледи.
Сагъат сайын окъуйду.

Сабий минсе, чочуйду.
Къыйыны халалды,
Эти уа — харамды.

22

Къанатлыды. Кийикди.
Учууу да мийикди.
Бек сюеди чегетни.
Чегетде — хар кёгетни.
Бошуна хахайлайды,
Джумушдан баш сакълайды.
Джашайды — уяты джокъ,
Кирирге уясы джокъ,
Болмай аны джюреги,
Толмай джангыз тилеги.
Башха гуртха гаккысын
Салады ол джашыртын.

23

Бар эсе адамны борчу,—
Амал неди? — Тёлеуди!
Болмагъан къыйыры-учу,
Бир борч барды, — ол деудю!
Хар сабийге да келликди.

24

Аны эшитгенлей,
Акка, амма да
Этедиле зауукъ.
Аны эшитгенлей,
Гитче гыккала
Этедиле чабук.

25

Учхан къанатлылада
Бек азды андан онгсуз.

Болур чырайы бла да
Бир-бир кѳушладан кѳутсуз.
Амма джырлаб башласа,—
Джыр джетмейди джырына.
Тохтаб не ашыкѳган да
Тынгылайдыла анга.

26

Джангур джауса, —
Джибитдирмез.
Кюн кызыдырса, —
Кюнню иймез.

БАШЛАРЫ

Сени ючюн	3
Къагъылады дауурбаз	5
Акка	6
Турнала	8
Амма майгъа хазырланады	10
Къуш бала	11
Къойчу	12
Чӧплеу	13
Боран	14
Ана	15
Джанкъылыч	16
Пионерге	17
Къаз бала	17
Джолну джамау	18
Къарылгъачла	19
Кӧк	20
Школгъа ашырыу	21
Гитчеге болуш	22
Джангур	22
Алчыдыла пионерле	23
Байрамда	24
Къар	25
Заурбек	26
Алгъышлайма	27
Джаз башы	28
Тангны атыуу	29
Кирпи	29
Айюню дауу. (Таурух)	32
Джомакъла	38

Дибиров Шамиль Магомедович

РАДИ ТЕБЯ

Стихи для детей младшего школьного возраста

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов
Художник М. Р. Хахандуков
Художественный редактор М. П. Бертник
Технический редактор М. Г. Степанова
Корректор К. А. Салпагарова

Сдано в набор 10.10.83.

Подписано к печати 18.11.83.

Формат 60x90¹/₁₆.

Бумага офсетная № 1.

Гарнитура школьная. Печать офсетная.

Печ. л. 3. Уч.-изд. л. 3. Тираж 5 000.

Заказ № 5479. Цена 20 коп.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства,
357100, Черкесск, пл. Кирова, 23, Дом печати.

Карачаево-Черкесская укрупненная типография,
357100, Черкесск, Первомайская, 47.

